

Læs! Læs! Læs!

Kronikken tager to temaer op, som egentlig er et og det samme: hvordan overhovedet skrive med systemets indbyggede modstand – og hvordan når det skrevne frem – kronik eller bog. Forlagsdirektøren og redaktøren siger: Skriv! Skriv! – men sætter sig tungt på styringen. Her garneres med et par eksempler.

Per-Olof Johansson

Nu begynder vi – men pointen her er, at begyndelsen lader vente på sig! Når en forfatter når et vist niveau af kendthed, lader det til, at læserne får et stort behov for indsigt i den skabende proces. Som regel springer man dog over, hvor gærdet er lavest. Den ikke helt uvæsentlige del, som hedder: Hvordan når teksten frem til mig som læser – er gerne udeladt eller afhandles først efter forfatterens død.

Forfattere er ikke bare forfattere. Nogle formår at målrette teksten fra dag et. Andre er anderledes naive og opdager først sent, at der her er et problem, de ikke er herre over på samme måde, som de mener at være herre over teksten. Nogle formulerer så problemet med de manglende læsere som manglende anerkendelse. Dette lader ane, at der ligger en afvigelse fra den objektive bedømmelse bag manglende anerkendelse. Allerede her stikker pladsproblemet hovedet frem. Pladsproblemet er en del af en kreativ proces, hvor forfatteren kun tilsyneladende er enerådende. Du er da ikke rigtig klog, hvis du sender avisen en artikel, du forventer bliver trykt, under betegnelsen 'kronik', og så lader den fylde et ubegrænset antal ord. Den rutinerede vil allerede et bestemt sted i manuskriptet vide, at her er grænsen nået. Måske skriver hn bare videre, slutter af med at revidere og hist og her skrive: Det er der ikke plads til at komme nærmere ind på her.

Krav på anerkendelse er noget underligt noget. Du kan få den umiddelbart ud fra teksten, og sådan vil læseren måske tro, der vælges. Redaktøren har naturligvis mange andre kriterier, statsministeren går forud for en tilfældig hvilken som helst anden, sådan må det være. Det er bedst at være anerkendt i forvejen, hvis det ikke er lige er, fordi redaktionen har besluttet at lave en serie med 'ukendte'. Du har slet ikke styr på anerkendelsen selv. Det kan da godt være, du har skrevet en doktorafhandling, det har mange, men redaktøren afgør, om dit forslag har nyhedsværdi. Det er her spindoktorer kommer ind i billedet, når det er politikere, der skriver – eller lægger navn til en kronik. Men vi andre tilpasser os også. Sender ikke en kronik om julens oprindelse i august måned.

Hvad læsere af kronikken næppe skænker mange tanker er, hvor mange afviste kronikker, de går glib af. Paul Hammerich udtalte sig engang lidt pralende om, hvor mange af de andre avisers kronikker, han genkendte, fordi de først havde været rundt om Politikens redaktion. Ikke noget om, hvad Politiken derved var gået glib af.

Jeg har ingen insiderviden af nogen betydning, men sandsynligheden taler for, at selv oplagte kendisser kan opleve at få et kronikforslag afvist eller lovet noget med et 'senere', som aldrig indfinder sig.

I hvert fald begynder skrivningen for både kendt og ukendt med en forventning om offentliggørelse. Det er ikke sikkert, jeg har det sådan med et digt – men med en kronik: selvfølgelig har jeg den forventning.

Første krav er aktualiteten – ellers gem teksten til andet formål end kronik. Kan kronikken være en nyhed i sig selv er det naturligvis fremragende. Det er bare betydeligt vanskeligere end det lyder. For har redaktøren ikke ad anden vej hørt om emnet, problemet eller dig, er det ikke sandsynligt, at din tekst mellem mange andre tilbud skinner igennem.

Trods de mange uopfordrede tilbud redaktøren får, kan hn imidlertid ikke nøjes med dem. Hn må invitere de lidt mere end halvkendte til at skrive. De er for længst holdt op med at spille tid med at skrive uopfordret. Muligt at Brøgger, Andersen og Ribbjerg ikke behøver opfordringer, de får næppe afslag.

Hvor jeg vil hen med dette? Jeg vil skrive en kronik, der skal hedde 'Læs! Læs! Læs!' Jeg tøver af mangel på tro på projektet – af alle ovennævnte gode grunde. Emnet er aktuelt nok, men det er min anerkendelse, der mangler en del. Ingen kan kræve anerkendelse for sine digte, så allerede der er jeg bagud på points. Når det gælder emner som Spånkurve og Bonde-Practica mener jeg bestemt at have krav på anerkendelse, måske også lidt emnet 'Kommunernes Landsforening'. Det er bare ikke lige det, som er den tænkte kroniks hovedsag. Af dem, der ikke interesserer sig for de emner, er der naturligvis heller ikke fra min side forventning om anerkendelse. At påkalde anerkendelse af bøger, som kun meget få har læst, er oplagt urimeligt.

Sagen er, at Gyldendals direktør har talt dunder til al landsens forfattere på baggrund af politikernes elendighed og sluttede af med opfordringen 'Skriv, skriv skriv'. Det er da en opfordring, der må kalde på latteren. Hver eneste dag får et mindre bjerg af manuskripter automatiseret afslag fra selvsamme forlag, efter manges udsagn uden det står ganske klart, om de overhovedet er blevet læst! I en tid hvor folk er blevet bange for at have bogreoler, var det måske mere opportunt med en opfordring til de potentielle læsere med en opfordring til at LÆSE – for pokker!

Direktøren er jo ikke den eneste med opfordringen til at skrive. Politikens kronikredaktør har afprøvet invitation til en selfie-kronik – med godt resultat. Resultatet gjaldt i princippet vist de unge – men andre kom med. Information har valgt at invitere de ikke mere unge – god idé også den, har det vist sig.

Det korte af det lange er for mig forsøget på at styre. Journalister og forlag sætter den dagsorden, forfatterne forventes at tilpasse sig. Det skal nemlig være tydeligt

for læseren, hvad dagsordenen er. Det forventes ikke, at vi kan tænke selv. Det gælder ikke kun medierne, også på bogmarkedet skal der styres. Bogmarkedet er ikke, hvad det har været. Et katalog fra Gyldendal kunne indeholde ti-tyve år gamle udgivelser. Bogmarkedet er i dag nyudgivne bøger. Derfor har kronikredaktører, forlæggere og forfattere indgået en uheldig alliance, Du læser en kronik af Kristina Stoltz, netop et svar på Johannes Riis's tale i kronikform og tænker først, at det er hvad det er – da du dagen efter opdager, at den er et led i markedsføringen af hendes nye bog! Og det er da for resten ganske almindeligt, at interview, anmeldelse og en kronik følger nye udgivelser, ikke samme dag men i løbet af ugen eller der omkring.

Er det virkelig sådan, der læses bøger i vore dage: Kun nyudkomne bøger. Man fristes til at tro det. Når man ikke selv tilhører den gruppe, der først og fremmest læser nyt, er konklusionen ambivalent – for den mest litteratur fra for få dage siden kan i stort omfang erhverves for en slik!

Selvfølgelig læser jeg nyudkomne bøger, men ofte er jeg mest modtagelig, når mediestormen har lagt sig, og så er prisen sat ned. Dog behøver jeg ikke pålægge mig selv at læse en gammel bog for hver ny, det kommer helt af sig selv. Jeg kan bare opfordre andre, som ikke kender systemet, til at afprøve det. Og den der ide med at en bog skal læses i samme øjeblik, den er kommet inden for døren, vil jeg absolut modarbejde. Er det et 14-dages lån fra biblioteket, lader det sig dog høre. Mogens Brandt frarådede bestemt, at man drak rødvin, der lige havde skulpet rundt i cykelkurven, Noget lignende gør sig gældende for bøger – der skal falde ro over dem, øjeblikket skal indfinde sig. Her er jeg vist i stærk konflikt med tidsånden.

Heldigvis eksisterer der da endnu antikvarier, selvom internet, loppemarkeder, Røde Kors Butikker og deslige har fået mange til at forsvinde. De bugnende genbrugsbutikker vidner om frygten for at opbevare bøger. Os, der ikke lider under denne fobi, ved hvor spændende, oplysende, interessant det kan være at dykke ned i en bog, man ikke har haft fat i i 20-30 år, men som netop er egnet til at bringe ens tanker videre i dag. En ny oversættelse af Shakespeare i al ære. Det er jo ikke sikkert, at målet er at være ekspert i Shakespeare, og da kan en ny oversættelse ikke overtrumfe mødet med Falstaff, Hamlet og de andre i en laset Frem-udgave 'Shakespeare for Folket' fra 1901, købt i 1959 i et antikvariat i Helsingør for få kroner, siden erstattet af Paul Rubows eksemplar af samme udgave med brev til ham fra oversætteren Niels Møller. Her er det så, der skrives, at der her ikke er plads til at komme ind på disse personers meritter.

Jeg står i et antikvariat i Visby på Gotland, overvældende er det, som et antikvariat skal være, og finder frem til hylden med DIGTE. Blandt det jeg køber, er en tynd selvudgivelse af en mig ukendt forfatter: 'Min faster kunde inte cykla'. Jeg forestiller mig, at antikvarboghandleren har en stabel af dem på lageret, og hver gang han har solgt et eksemplar, kommer der et nyt ind på hylden! Omslaget er praktisk men grimt, gennemsigtig plast, men ok så er den i god stand skønt trykt i 90'erne, og vignetten på titelbladet bliver jo synligt. Jeg læser nogle linjer og formoder, den holder hele vejen.

Læser den, da jeg er kommet hjem. Selvdgivelse af en forfatter, der ellers har fået trykt bøger på Norstedts Förlag. Han er tydeligvis fra Gotland uden at samling af den grund er lokal. Jo den handler om hans liv. En helt usentimental erindringssuite om ungdommens kaos af indre og ydre oplevelser i en udefra set tryk verden, som ikke ligner det, hovedpersonen ser inde fra. Denne vellykkede digtsamling har altså intet forlag set forretning i. Tak til Göte Nilsson for at han realiserede projektet for egne penge.

Jeg har før skrevet om den slags fund. Det blev til en kronik i Frederiksborg Amts Avis. Den havde sikkert været forbi Politikens redaktion inden. På forsiden af avisen der i 1982 annonceres kronikken med ordenen 'Overfladeflødskum af det kulturelle nyhedsjag' og kronikkens titel lød: 'Irrelevant nyhedsjagt på kulturfænomener.'

Jeg brugte en bog af Esther Noach 'En aften i Faldon' fra 1935, som jeg ikke vidste noget om i forvejen. Hun havde været redaktionssekretær på Politikens Magasinet. Da jeg fandt bogen var den og dens emne ikke aktuelt. For mig blev den det, ved dens skildring af en pige i Salvation Army i 30'ernes London. En ærlig menneskeskildring er altid 'aktuel'. Frederiksborg Amts Avis annoncerede altså kronikken på forsiden, og på samme side stod noget af interesse for Broby Johansen, som derved blev opmærksom på omtalen af Esther Noach, som han kendte – kronikken gik videre til hende, og jeg fik et rørende takkebrev fra den gamle dame på et plejehjem, som troede sig ganske glemt!

En læser, som vidste Broby Johansen til sin kunstvejviser for Danmark var i gang med bindet om Nordsjælland, havde sendt ham dette udklip fra forsiden af Frederiksborg Amts Avis. Da han følte overskriften til min artikel helt i pagt med det, han ville skrive om Louisiana, bad han mig sende en kopi, hvad jeg naturligvis gjorde. Han skrev derefter i teksten om Louisiana bl.a.: "*Det meste af Louisianas moderne udstillingsmateriale er for mig at se oppustede kunsthändlerfiduser, overdimensioneret konditorkunst, uspiseligt flødskum*". Han sendte derefter kronikken til sin gamle veninde – Esther Noach, som var forfatteren til den bog, jeg omtaler. Hun sendte mig et rørende men nøgtern takkebrev for kronikken – "*Dens indhold har naturligvis glædet mig meget i mit 87ende år!*" og forklarede baggrunden for bogen: "*Jeg boede de to første år af 1. verdenskrigen i London og Edinburgh, og det var det første bombardement af en zeppelin nord for London, som bed sig fast i min erindring.*" I Edinburgh kommer hun under stærk påvirkning af en Frelsens Hær-lignende organisation, i hvis stifters hjem hun passede en to-års pige. Ud af det miljø udspringer derefter ideen til bogen 'En aften i Faldon'. Nogen debat kom der naturligvis ikke ud af det, for kursen er sat, nyhedskriteriet vinder.

Med den hast hvormed der i dag destrueres bøger, kan vi måske se en ende på den tid, hvor fund kan gøres. Ingen digitaliserer Göte Nilsson og Esther Noach. Arne Herløv Petersen har på privat basis givet sig til at lave e-bøger af en del klassiker, hvad ingen dog tager sig af i de højere luftlag, det er da også dråber i havet. Svært at spå om fremtiden, hvordan de her beskrevne tilfældige fund kan gøres.

Gyldendals direktør siger skriv skriv – men erfaringen har så lært mig, at mig ville de ikke vide af, så mine udgivelser har været en eller anden grad af

selvscenesættelse. Mere end tyve år på Internet gør mig let at finde, bekendtskabet behøver ikke etableres via et avisudklip, en bogkasse eller et antikvariat. Men ad en eller anden vej, skal opfordringen til at læse finde vej. Nej jeg har ikke udgivet en ny bog – den seneste er sammen med de øvrige taget ud af handlen, da det koster penge at stille noget til salg. Den seneste var endda den, der mødte mindst imødekommenhed, ingen biblioteker købte den, kun få privatpersoner fandt vej til den, og så hedder den paradoksalt nok 'Henvendelser som digte'. Bibliotekerne praler af, at enhver bog kan skaffes hjem, hvis du kan få et bibliotek til skaffe denne fra Statsbiblioteket i Aarhus – så vid! At de har den, fordi jeg har tvangsforæret dem den!

Min opfordring er generel men altså ikke kun det: Suppler læsning af en ny bog med en bog af en dig ukendt forfatter: Læs! Læs! Læs! <http://læsmig.dk>